

La Biblioteca Dedalus està dedicada a la publicació dels assaigs que sorgeixen dels seminaris de l'Escola Bloom, on conflueixen l'estudi de la literatura, la filosofia, la psicoanàlisi i la crítica cultural. Ens mou el convenciment que la literatura pensa el món i que hi intervé per transformar-lo. Els nostres llibres caben a les butxaques dels abrics.

Tot torna

Reescriure els clàssics
en temps de dubtes

Emily McBride

Traducció de Borja Bagunyà
i Míriam Cano

Biblioteca Dedalus, 4

EDICIONS
DEL PERISCOPEI

Bloom
ESCOLA DE LITERATURA

Tot torna
Reescriure els clàssics
en temps de dubtes
© Emily McBride, 2023

Primera edició: juny del 2023

Dipòsit legal: B 9654-2023

ISBN: 978-84-19332-12-7

© d'aquesta edició: Edicions del Periscopi SLU i Bloom SCP, 2023

© traducció de Borja Bagunyà i Míriam Cano

© del disseny de coberta: Edicions del Periscopi / Tono Cristòfol, 2023 (© del laberint de la coberta i portadella: MaxterDesign / AdobeStock, 2022)

© de la fotografia de l'autora: Borja Bagunyà

Publicat per Edicions del Periscopi SLU i Bloom SCP

www.periscopi.cat | www.escolabloom.com

Impressió: Romanyà Valls, Capellades

Imprès a Catalunya – *Printed in Catalonia*

Edició a càrrec d'Edicions del Periscopi i Escola Bloom

Disseny de la col·lecció i maquetació: Tono Cristòfol

Correcció: Marta Vilaró, Òscar Lozano i Núria Saurina Eudaldo

Aquest llibre s'ha imprès amb un paper luxcream de vuitanta grams i ha estat compaginat amb la tipografia Plantin.

Tots els drets reservats.

Queda rigorosament prohibida, sense l'autorització escrita dels titulars del copyright, sota les sancions establertes per la llei, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol mitjà o procediment, inclosos la reprografia i el tractament informàtic, i la distribució d'exemplars mitjançant el lloguer o préstec públics.

Sumari

1. Interpretacions i palimpsestos: algú ha de respondre	7
2. Pròspers, Grendels i altres tempestes.....	23
3. Dones, contes de fades i cambres ensangonades.....	53
4. Janes, Rebeccas i Crusoes.....	73
Bibliografia.....	103

1. Interpretacions i palimpsestos: algú ha de respondre

Un plagi no sempre és un plagi. De vegades la repetició imitativa rep el veredictes sever del plagi (el més judicialitzable i ignominiós dels crims literaris), però també pot ser entesa com un tribut, una reescriptura, una represa o una apropiació transformativa (acceptable, fins i tot lloable). Que la balança es decanti cap a una banda o l'altra no depèn del grau de calc o de semblança, sinó bàsicament de quan i com ens ho hem mirat els que ho hem llegit. Josep Palàcios va escriure l'any 2009, enmig d'un poema de més de tres mil versos, que un plagi ho és segons el carrer on es faci. El veredictes del plagi depèn de les normes, de les convencions, dels criteris que cada República de les Lletres ha posat en circulació, en un moment o un altre...

Demano disculpes a Manel Ollé: em semblava pertinent manllevar el paràgraf introductori del seu

assaig *Plagia millor!*. Quan aquest llibre que teniu a les mans era un seminari de dotze sessions a l'Escola Bloom, es deia «Els grans artistes roben», en referència a la famosa citació: «Els bons artistes copien, els grans artistes roben». S'atribueix a Picasso, tot i que no se sap del cert; pot ser que ell mateix l'hagués robat a algú altre.

Malgrat agafar-li aquest fragment i plagiar Manel Ollé, els textos que s'analitzen aquí tenen menys a veure amb el robatori que amb la interpretació. Agafen en préstec noms, fets i marcs d'històries passades, però ho fan de manera deliberada, i amb el propòsit d'expressar alguna cosa una mica diferent de l'obra d'on surten. De vegades es tracta d'un rebuig directe a algun aspecte de l'original: l'aclamada novel·la *Circe*, de Madeline Miller, és un retrat compassiu de la bruixa de l'*Odissea* que transformava els homes d'Odisseu en porcs. D'altres vegades, el nou text s'aixopluga, pren el drama, el pes d'un referent previ per convertir els esdeveniments quotidians del món modern en heroics per assimilació: també a partir de l'*Odissea*, James Joyce va crear un relat mític sobre dos homes de principis del segle xx que vagaregen per Dublín menjant, pensant i bevent, capficats en les seves esposes infidels.

Així doncs, aquestes reescriptures han estat àmpliament acceptades com a productes literaris legítims de ple dret; alguns són clàssics moderns i molts s'han transformat en un èxit de vendes. Agafen un clàssic molt estimat (o en qualsevol cas, molt llegit)

i l'adapten en el temps, en l'espai, en el punt de vista o en el sentit, amb el propòsit, normalment, d'explotar o subvertir l'estil o els temes de l'obra sobre la qual estan fent la variació.

«Tot el que és sòlid s'esvaeix en l'aire.» Aquesta citació d'*El manifest comunista* és un bon punt de partida per entendre les reescriptures literàries com a gènere. El cànon literari ens arriba segur d'ell mateix, sòlid en el seu èxit i la seva rellevància eterna. De vegades, és cert, és la falsa confiança de la bravata, i d'altres es tracta de textos que van ser subversius o rebutjats en el seu moment. Però no hi fa res: si els llegim avui, ens presenten una visió del món i una ideologia segures i aparentment sòlides.

Les reescriptures, per la seva banda, difícilment ho són tant com els textos de què beuen. Des de la fragmentació modernista¹ o els estils narratius post-moderns de reescriure les reescriptures, el mateix acte de dialogar amb un text sòlid posa de manifest que l'autor està, en certa manera, rebutjant aquesta solidesa.

Però permetem-nos, irònicament, agafar un exemple sòlid. Aquest extret de «Gertrude talks back» ('Gertrudis respon'), de Margaret Atwood, tira per terra —en poc més de dues-centes paraules— tot el

1 Em refereixo, i ho faré al llarg de tot l'assaig, al modernisme anglosaxó, no al català.

que ens pensàvem que sabíem sobre Hamlet, incloent-hi la premissa més bàsica de l'obra, que és que un rei va ser assassinat pel seu germà:

Que et penses que què? Creus que Claudi va assassinar el teu pare? Bé, no m'estranya que hagi estat tan desagradable amb ell[...]

[...]

No ho va fer en Claudi, rei.

Vaig ser jo.²

Aquesta obra breu d'Atwood és un monòleg de dues pàgines i ofereix un guió alternatiu o, més aviat, una resposta, al monòleg de Hamlet a la quarta escena del tercer acte, en què Hamlet confronta la seva mare cantant les excel·lències del seu difunt pare i esclatant d'ira contra el seu comportament quasi adúlter amb el seu nou marit, el seu oncle i, presumiblement, l'assassí del pare.

A la versió de Shakespeare, al contrari que a la d'Atwood, Gertrudis parla més aviat poc. És, sobretot, una figura funcional que quan no està en silenci fa afirmacions civilitzades, cerimonioses. Però la Gertrudis d'Atwood no serà silenciada, ni dins ni fora de la pàgina. Desmunta totes les acusacions que li fa Hamlet, tant pel que fa al caràcter del seu pare, com

2 Si no s'indica el contrari a la bibliografia, les traduccions són a càrrec de l'autora.

sobre el seu propi desig al plaer sexual i, finalment, quan li rebut les seves teories sobre la mort del difunt rei.

Sempre vaig pensar que era un error posar-te Hamlet. Vull dir, quina mena de nom és, aquest, per a una criatura? Va ser cosa del teu pare. No hi havia cap altra opció llevat que tu t'haguessis de dir com ell? És egoista. La resta de nens de l'escola es burlaven de tu.

Jo et volia dir George.

No m'estic fregant les mans, no. M'estic assecant les ungles.

El text d'Atwood s'adreça a un públic —probablement femení— que coneix *Hamlet* i que li agrada, però que troba que hi ha alguna cosa que hi balla, com en molts dels llibres que més ens estimem: és injust amb Gertrudis (o, almenys, Hamlet ho és). I aquesta sensació persistent d'injustícia no és estranya, per als lectors moderns dels clàssics. Tot i que sovint es considera que les obres canòniques són intemporals, van ser escrites, de fet, en una època concreta, i moltes vegades reflecteixen els valors dels seus temps en el tractament que fan de les dones, els negres, altres minories o fins i tot monstres, en funció del llibre.

Així, l'obra breu d'Atwood, escrita el 1993, ja estava posant en pràctica els models més bàsics de reescriptura, tot i que elevades per la intel·ligència sardònica, marca de la casa d'Atwood.

Molt pocs havien replicat, abans. Però algú havia de respondre, i per què no Gertrudis?